

A PENTATLONGYŐZELEM KÉRDÉSÉHEZ

Nem maradt ránk olyan antik forrásadat, amelyik megnyugtató felvilágosítást adna arra vonatkozóan, hogy a görögök miképpen határozták meg, milyen szabályok szerint döntötték el, hogy ki nyerje el játékaikon a pentatlon versenysorozatában a végső győzelmet.¹ Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért az idők folyamán számos különféle hipotézis, bonyolult elmélet jött létre erre vonatkozóan. Ezek egyike sem vezetett azonban megnyugtató eredményre.²

1. A legképtelenebb az a vélemény, amely Szimonidész epigrammájának³ félreértésén alapul, hogy ti. a pentatlon győztese mind az öt versenyszámot megnyerte volna.⁴

Elfogadhatatlan az a modern analógiák alapján megfogalmazott elgondolás is, hogy a győzelmet – egy meglehetősen bonyolult – pontszámítás alapján állapították volna meg. Eszerint mind az öt számban teljes rangsort regisztráltak, majd a verseny végeztével összegezték a pontszámokat, s azt nyilvánították volna győztesnek, aki a legkevesebb pontot, azaz helyezési számot érte el. Ez az elképzelés több szempontból is tarthatatlan. Először is azért, mert semmi nyoma sincs annak, hogy az ókorban ismertek, alkalmaztak volna valami, a maihoz hasonló pontértékelést.⁵ Azután meg így módon olyan induló is megnyerhette volna a versenyt, aki akár egyetlen számban sem

¹ Vö.: J.JÜTHNER: Pentathlon. RE XIX 1 [1937] 526; R.PATRUCCO: Lo sport nella grecia antica. Firenze 1972, 202.

² Így MEZŐ F.: Az olympiai játékok története. Budapest 1929. ²1978, 154; J.EBERT: Zum Pentathlon der Antike. Untersuchungen über das System der Siegerermittlung und die Ausführung des Haltersprunges. ASAW Phil.-hist. Klasse Band 56. Heft 1. Berlin 1963, 1. Szerinte a fentmaradt forrásanyag alapján nem is oldható meg a kérdés. Hasonlóan nyilatkozik PATRUCCO, i.m. 212.

³ Ἴσθμια καὶ Πυθοὶ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα

ἄλλα ποδωκεῖην δίσκον ἄκοντα πάλην.

Vö. főntebb MARÓTI E.: Az antik pentatlon futószámának és a versenyszámok sorrendjének problémájához, 18. jz.

⁴ Újabban PATRUCCO, i.m. 204. lap és 2. jz. is így értelmezi az epigrammát, megjegyezve, hogy ez csak kivételes eset lehetett, viszont a ránk maradt források tanúsága szerint ez nem volt általános követelmény. Vö.: MEZŐ, i.h.; EBERT i.m. 18. lap-3. jz.

⁵ Így JÜTHNER. i.h. 528; H. HARRIS: Sport in Greece and Rome. 1972 (=1984), 34; R. MERKELBACH: Der Sieg im Pentathlon. ZPE 11[1973] 263; FINLEY – PLEKET: Az olimpiai játékok első ezer éve. Budapest 1980, 51; FR.BREIN: Die Wertung im Pentathlon. FuF. Festschrift B. Neusch. Innsbruck 1980, 91.

tudott győzni, csak jó helyezéseket ért el. Márpedig tudjuk, hogy a végső pentatlon-győzelem eléréséhez három részgyőzelem volt szükséges.⁶ Arról nem is beszélve, hogy egy efféle eljárás milyen nagy apparátust, milyen bonyolult regisztrálást kívánt, és milyen időigényes lett volna!

Több híve van az újabb időkben is az úgynevezett „relatív” győzelem elméletének, amely szerint a jelentkezőket sorsolás alapján párokba osztották, és a páros verseny győztesei jutottak tovább számról számra,⁷ amíg végül is a döntő ötödik számra két versenyző maradt volna. Ez egy szép matematikai feladvány, amely éppen 32 indulót feltételez – de mi történt volna akkor, ha nem ennyien neveztek a versenyre?! Márpedig különben is feltehető, hogy a pentatlonversenyeken nem indultak különösen népes mezőnyök.⁸ A párokba osztásos lebonyolítás gondolatát ismereteink szerint először P. Gardner vetette fel, még a múlt század vége felé; az ötletet azonban maga is elvetette, mert úgy ítélte meg, hogy a verseny ilyen módon való lebonyolítására nem lett volna elég idő.⁹ Az alapvető nehézség azonban ezzel az elgondolással szemben az, hogy egy ilyen megoldásnak nyoma sincs a forrásokban. Ami pedig a „relatív” győzelmet illeti, az szöges ellentétben áll a görögök hagyományos eszményével, az abszolút elsőségre törekvéssel.¹⁰

A pentatlonverseny, mint ismeretes, általában az ötödik számban, a birkózásban dőlt el. A rendelkezésre álló adatok az esetek túlnyomó többségében csak a győztes nevét örökítették meg. Néhány konkrét esetben közlik a győztes ellenfelének a nevét is, tehát két-két esélyesnek a versengéséről számolnak be; olykor azt is közlik, hogy ezek milyen előzetes részgyőzelmek árán jutottak a „döntőbe”.¹¹ Tehát arról számolnak be, hogy a győztes ki ellen diadalmaskodott, s nem azt hangoztatják, hogy ennyi vagy annyi ellenfelét győzte le a birkózásban. – Már csak ezért is teljesen elképzelhetetlen, hogy az összes induló, vagy akár csak 6-8 eljuthatott a döntő ötödik számig,¹² a birkózásig, ahol aztán körmérkőzéses vagy kieséses rendszerben döntötték volna el a végső győzelmet. Ez ugyanis egy-egy versenyző számára legkevesebb három mérkőzést jelentett volna, ami az előző négy szám erőpróbája után – de önmagában is – roppant fizikai

---

⁶ Ld. MARÓTI i.m. 8–9. lap és 28-36. jz.

⁷ Így EBERT i.m. 30-34; uő, ZPE 13 [1974] 257-262. A korábbi szisztémák ismertetését és bírálatát ld. MEZŐ i.m. 154 sköv. G. A. BEAN: Victory in the Pentathlon. AJA 60 [1956] 363; EBERT i.m. 2-3, 20-30; BREIN i.h.; WALDO E. SWEET: Sport and recreation in ancient Greece. Oxford 1987, 57-59.

⁸ Vö.: EBERT i.m. 22; PATRUCCO i.m. 201; FINLEY-PLEKET i.h.

⁹ Ld. The Pentathlon of the Greeks. JHS 1 [1880] 219, 223.

¹⁰ Vö.: G. E. BEAN, AJA 60 [1956] 363; BREIN i.h.

¹¹ Ld. főntebb MARÓTI i.m. 7. lap 23-26. jz. Az viszont teljesen önkényes megállapítás, hogy forrásaink nem „a” legyőzött ellenfelet neveznék meg, hanem a legkeményebben ellenálló riválist; NB. az ismert esetekben ez mindig olyan versenyző, aki előzőleg két részgyőzelmet aratott.

¹² EBERT i.m. 33. szerint 2-5 fő; PATRUCCO i.m. 219. szerint 8; BREIN i.m. 91-92. szerint 6-8 fő, mégpedig az első négy versenyszám 1-2. helyezettjei (!).

megterhelést jelentett volna, és mindenképpen valószínűtlenül hosszú időt vett volna igénybe.¹³

Márpedig tudjuk, hogy a pentatlon lebonyolítására minden bizonnyal egy fél nap, valószínűleg egy délután állt rendelkezésre Olympiában is, ahol a legtöbben indultak a versenyeken.¹⁴

Igazat kell adnunk Mező Ferencnek, aki szerint „valamely egyszerű számítási mód” alakulhatott ki, „amelynek alkalmazása eleve lehetetlenné tette, hogy valaki érdemtelenül juthatott volna a legszebb győzelemhez”.¹⁵

Olyan megoldást kell tehát keresnünk, amely összhangban van a fentmaradt forrásokkal, megfelel a görög mentalitásnak, s megvalósítható volt az akkori technikai eszközökkel és versenyrendezői apparátussal, végül le lehetett bonyolítani a megszabott időkeretben.

2. A Hieronymosz és Automedész győzelméről tudósító forrásokból¹⁶ nemcsak arra következtethetünk, hogy a birkózás volt az utolsó, az ötödik szám, hanem arra is, hogy eddigre már csak ketten maradtak versenyben. Előzőleg mindketten két-két számban diadalmaskodtak, akárcsak ellenfeleik, s a birkózás döntött: aki ezt megnyerte, az szerezte meg a harmadik győzelmet, s vele a pentatlon koszorúját. – Olyan rendszert kell tehát keresnünk, amelyben a negyedik szám után már csak ketten maradtak, mégpedig olyanok, akik előzőleg 2-2 számot feltétlenül megnyertek.

Vegyük hát sorra, milyen matematikai lehetőségei adódnak annak, hogy egy versenyző a három szükséges részgyőzelmet megszerezze!

Ha az első három számot három különböző személy nyerné, akkor már nem teljesülhetne az a feltétel, hogy a negyedik szám után két indulónak legyen két győzelme. Ezért abban az esetben, ha az első két számot két különböző versenyző nyerte, a többi szükségszerűen búcsút mondott a további küzdelemnek, és már csak ketten versengtek tovább. Ha az első két számban ugyanaz a személy volt a győztes, akkor a harmadik számban még mindenki indulhatott. (Az is elképzelhető azonban, hogy az első számban, a stadionfutásban már néhányan kiestek; például nagyszámú induló esetén a versenyzőket futamokba osztották, s a futamgyőztesek természetesen megküzdöttek a futószám abszolút győzelméért, de ettől függetlenül továbbjutottak a második számba.)

---

¹³ Nem szabad elfelejteni, hogy a mérkőzések ideje, tartama nem volt megszabva. A három sikeres akciót pedig a győztes elérhette 3:0, 3:1 de akár 3:2 arányban is. Meddig tartott volna a csak 8 versenyzővel, kieséses alapon számítható 7 mérkőzés?! 6 továbbjutó esetén csak a három párviadal győzteseinek körmérkőzése dönthette volna el a versenyt: ez is 6 összecsapást jelentett volna. Mutatis mutandis utalhatunk arra, hogy pl. az 1908. évi londoni olimpián a magyar Weisz Richárd a nehézsúlyú döntőben 70 perc alatt abszolválta a maga mérkőzését.

¹⁴ Vö.: EBERT i.m. 23. lap 2. jz.; I. WEILER: Der Sport bei den Völkern der alten Welt. Darmstadt 1981, 189. – PATRUCCO i.m. 145. egy teljes napot feltételez.

¹⁵ Erre vonatkozóan ld. MEZŐ i.m. 160. lap.

¹⁶ ld. MARÓTI i.m. 7. lap és 22-26. jz.

Ha a harmadik számot is megnyerte az, aki már az első kettőben is diadalmaskodott, akkor vége is volt a versenynek. Ha azonban ezúttal más bizonyult a legjobbnak, akkor az eddigi győztesrel ő vetélkedett tovább. A többiek most mind kiestek, hiszen a negyedik számban esetleg egy harmadik versenyzőnek adni alkalmat arra, hogy – képletesen szólva – feliratkozhasson a nyertesek listájára, értelmetlen lett volna: ezáltal ugyanis megint csak lehetetlenné vált volna, hogy biztosan meglegyen a háromszoros győztes, illetőleg az ötödik számra már csak egyetlen esélyes maradt volna, – a verseny folytatásának egyik esetben sem lett volna értelme.

A jobb érthetőség kedvéért megpróbáljuk táblázatokkal szemléltetni a lehetséges, külön-külön is egyszerű variációkat. Az indulókat arab számokkal jelöljük (1. – x), a versenyszámokat római számokkal (I. – V.); + jellel mutatjuk, hogy a versenyző valamelyik számban indult, de nem nyert, O-val, ha győzött, – jelet kapnak azok, akik kiestek; *-gal tesszük feltűnővé a harmadik győzelmet, amely egyúttal a verseny megnyerését is jelentette, s a / vonás azt jelzi, hogy arra a versenyszámra már nem is került sor.

A) variáció:

	I.	II.	III.	IV.	V.
1.	O	O	O*	/	/
2.	+	+	+	/	/
3.	+	+	+	/	/
:					
:					
x.	+	+	+	/	/

Ebben a variációban az 1. versenyző három szám után megnyerte az egész pentatlonversenyt, ez a πρώτη τρεάδι győzelem esete.¹⁷

B) variáció, a), b), c) alvariációkkal:

				a)		b)		c)	
	I.	II.	III.	IV.	V.	IV.	V.	IV.	V.
1.	O	O	+	O*	/	+	O*	+	+
2.	+	+	O	+	/	O	+	O	O*
3.	+	+	+	-	/	-	-	-	-
:									
:									
x.	+	+	+	-	/	-	-	-	-

¹⁷ Erre vonatkozóan ld. MARÓTI E. i.m. 9. lap és 36. jz.

Az a) esetben négy számot bonyolítottak le,¹⁸ a végső diadalt az 1. versenyző aratta; a b) esetben szintén sz 1. versenyző diadalmaskodott, de csak az V. szám hozta meg a döntést; a c) esetben a 2. versenyzőé lett a koszorú.

C) variáció:

	I.	II.	III.	IV.	V.
1.	O	+			
2.	+	O			
3.	+	+	-	-	-
:					
:					
x.	+	+	-	-	-

A harmadik számtól kezdve már csak ketten vannak versenyben, és az nyer, amelyik még két számban bizonyul jobbnak a másiknál.¹⁹

Ennek a rendszernek előnye, hogy akárhány indulóval számolva mindig adja a végeredményt, s az első három pentatlonszámban a B)a) variáció esetén korlátlan számú versenyző vehet részt. Húsznál több induló esetén legfeljebb a futásban selejtező és döntő futamokra is sor került, hiszen ennél többen Olympiában sem értek el a rajthelyen, másutt még ennyien sem. Bár – mint – említettük – nem valószínű, hogy ebben a sokoldalúságot feltételező sportágban túlságosan sokan álltak volna rajthoz egy-egy alkalommal. És még valami: ezt a szisztémát nemcsak a föntebb²⁰ kikövetkeztetett versenysorrendre lehet alkalmazni, hiszen az első négy szám tetszőleges sorrendben következhet egymásra, a győztes megállapításának módja mindenképpen egyszerű. Az egyetlen megkötés az, hogy az ötödik szám a birkózás legyen, ez viszont a források alapján gyakorlatilag bizonyosnak tekinthető.

Természetesen egyáltalán nem biztos, hogy ez volt a tényleges rendszer, de mellette szól, hogy a hiteles történelmi adatokból ismert összes győzelemhez vezető utat tartalmazza.²¹ – Az általunk vázolt lebonyolítási rend nem igényelt különösebb műszaki

¹⁸ Ennek lehetőségére vonatkozóan ld. pl. JÜTHNER i.h. 526; BEAN i.h. 366.

¹⁹ A tárgyalt lehetőségekre vonatkozóan röviden ld. MARÓTI E.: Az antik pentathlon rejtelméi. *Élet és Tudomány* 1988, 1270.

²⁰ ld. MARÓTI E. i.m. 7. sköv.

²¹ A *Philosztratosz* (*Gymn.* c. 3) említette Iaszón által rendezett „pentatlon”-verseny mondai természetű, semmi köze a történelmi korokban lebonyolított tényleges pentatlonhoz, ezért semmi bizonyító ereje sincs; a kutatók túlon túl sok fölőseleg, meddő vesződséget fordítottak az elbeszélés értelmezésére, felhasználására. Ennek kritikájához vö. MEZŐ i.m. 156-157; BEAN i.m. 365; HARRIS i.m. 33; V. ZAMAROVSKY: *Élő Olimpia*. Bratislava 1984, 183.

felkészültséget, ugyanakkor az átlagnéző számára is jól nyomon követhetők voltak a verseny fordulatai, s kedvezett a résztvevőknek is, hiszen mindaddig versenyben maradhattak, amíg két különböző személy nem szerzett részgyőzelmet; onnan kezdve viszont már a két legjobb párharcává vált a viadal.

Egyértelműen végleges választ adni azonban erre a kérdésre valóban csak akkor lehetne, ha előkerülne egyszer valahonnan egy részletes és teljes „versenykiírás”-t tartalmazó dokumentum, vagy például azon feljegyzések egyike, amelyek alapján a kisorsolt versenybírákat felkészítették...

ZUR FRAGE DES PENTATHLON-SIEGES

Nach einer kurzgefaßten Widerlegung der bisher gängigen Theorien über das Bewertungssystem des Pentathlon-Sieges (Punktwertung, relativer Sieg usw.) kommen die Verfaßer in Bezug auf die zum Erwerb des Pentathlon-Gesamtsieges erforderlichen drei Teilsiege zu den nachstehenden Schlußfolgerungen.

Wenn es in den ersten zwei Disziplinen zwei verschiedene Sieger gab, so schieden die anderen Wettkämpfer notwendigerweise aus, und es blieben im weiteren Verlauf des Wettkampfes nur noch die beiden Sieger stehen. Wenn in den ersten zwei Disziplinen der gleiche Athlet den Sieg davontrug, durften noch alle Teilnehmer weiterkämpfen. Wenn – ausnahmsweise – auch in der dritten Disziplin der gleiche Wettkämpfer siegte, war der Kampf auch zu Ende. Wenn dagegen im dritten Durchgang ein anderer Athlet der Beste war, so kämpfte er gegen den Sieger der ersten beiden Disziplinen weiter; die anderen schieden auch in diesem Falle aus, da es sinnlos gewesen wäre, in der vierten Disziplin auch noch einem dritten Teilnehmer die Chance zu geben, sich in die Siegerliste „einzutragen“. So wäre es nämlich wiederum unmöglich gewesen einen dreifachen Sieg zu erreichen, oder es hätte in der fünften Disziplin nur noch einen einzigen Anwärter auf den Sieg gegeben, wodurch die Fortsetzung des Wettkampfes keinen Sinn mehr gehabt hätte.